Kudüs: Trump'ın Kıyamet Senaryosu

Ortadoğu'da Arap Baharı ile başlayan halk hareketlerini bastırmaya çalışan otoriter rejimlerin yanı sıra bölgedeki diğer ülkeler de istikrarsızlık ve şiddet sarmalına sokuldu. Suriye, Mısır, Irak ve en son Yemen'de ciddi siyasi ve insani krizler baş gösterdi. Bu kaos ortamında Filistin meselesi bir nebze de olsa unutuldu. Suriye ve Irak'taki gelişmeler bir süredir İslam dünyasını o kadar meşgul etti ki, Filistin'de Gazze ve ümmetin ortak sorunu Kudüs, İslam dünyasının ana gündem maddesi olmanın ötesine düştü.

Trump başkanlık seçimleri esnasında yaptığı bir konuşmada, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıyacağı ve ABD'nin Tel Aviv büyükelçiliğini Kudüs'e taşıyacağı sözünü vermişti. Bu sözle ABD'deki Yahudi lobisinin desteğini alan Trump, mayıs ayında İsrail'i de kapsayan Ortadoğu turunda bu sözünü tekrarlayarak "Ortadoğu'da barış için birlikte çalışalım" demişti. Trump, ABD başkanlarının geleneksel olarak yaptığı "Kudüs Yasası"nı altı ay erteledi. Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ile de görüşen Trump, başkanlık koltuğuna oturduğu bu ilk günlerde İsrail lobisine vadettiği bu hamleyi gerçekleştiremedi. ABD'nin diğer başkanlarından farklı olarak Trump, göreve geldiği ilk günden itibaren Ortadoğu politikalarında ilişkilerin ekonomik ayağına özel önem veriyor. Büyük ölçüde Ortadoğu ülkelerinin, özellikle de Körfez'deki ülkelerin ekonomik kaynaklarını ülkesine çekmeye çalışan Trump'ın söz konusu ülkelerle yaptığı askerî destek ve silah satış anlaşmaları dikkat çekiyor.

Diğer yandan bölge ile ilgili bilgisi sınırlı olan Trump, fiilî olarak Ortadoğu ve özellikle Filistin konusunu Yahudi asıllı damadı Jared Kushner üzerinden okumaya çalışıyor. Bu ise Trump'ın Ortadoğu politikalarında Kushner'i önemli bir aktör olarak öne çıkartıyor. Öyle ki, Kushner'in başta Muhammed b. Selman olmak üzere bölgedeki temasları ve ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson'u devre dışı bırakması; Trump-Tillerson ilişkilerini bir hayli germiş, hatta Tillerson'ı istifanın eşiğine getirmişti. Son gelişmelerle birlikte ABD, Kudüs'ü İsrail'in resmî başkenti olarak tanıdığını açıklarken başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere uluslararası toplum, işgal devleti İsrail'in Kudüs'ü başkenti olarak ilan etmesini kabul etmiyor.1995 yılında çıkarılan özel bir yasa, ABD başkanlarına konjonktürel gelişmelere bağlı olarak yasayı uygulamama hakkı tanımaktadır. Dolayısıyla şimdiye kadarki ABD başkanları bu haklarını kullanarak Kudüs ile ilgili herhangi bir tasarrufta bulunmamıştır.

Flynn Davası ve Kudüs Meselesi

Amerikan elçiliğinin Kudüs'e taşınmasını elbette salt klasik bir Trump kararı olarak görmek mümkün değildir. Bu kararı bölgesel gelişmelerden ABD'deki iç dinamiklere kadar çok geniş bir yelpazede iyi okumak gerekir. Kaldı ki oluşan yeni uluslararası dengelerin yanı sıra ABD'deki hukuki davalar da Trump'ı bu yönde adım atmaya zorluyor. Amerikan elçiliğini Kudüs'e taşıma kararı basit bir karar değil; oldukça sistematik bir planlama sonucu bu noktaya gelindiği görülüyor. Zira bugünlerde ABD'de görülen ve *Flynn Davası* olarak bilinen davada Trump aleyhine tanıklık edilebileceği meselesi de Trump'ı bu kararı almaya sevk eden önemli bir faktör. Gelinen noktada başkanlık seçimleri esnasında Rusya ile iş birliği yaptığı gerekçesiyle hukuki olarak Trump'ın başı ağrıyabilir. Trump, bu davadan sıyrılabilmek için Yahudi lobisinin desteğini almak zorunda olduğunu biliyor. Trump'ın Kudüs ile ilgili verdiği kararları etkileyen bir diğer faktör de önümüzdeki yıl yapılacak olan Kongre seçimleri. Bu seçimleri kazanmak isteyen Trump, bunun için Yahudi lobisinin desteğine her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyuyor. Hasılı, İsrail ve ABD'deki lobi gruplarının çeşitli politik ve hukuki baskılarla Trump'ın kararlarında büyük ölçüde belirleyici olduğu görülüyor.

Varoluşsal Kriz İçindeki Bölge Ülkeleri

Ortadoğu'daki İslam ülkelerinin her birinin bugün varoluşsal bir kriz içinde olmalarını İsrail'den bağımsız okumak hiç şüphesiz eksik bir değerlendirme olur. Sistematik olarak bölgedeki bütün ülkeler üzerinde uygulanan strateji, bir yandan İran diğer yandan DAEŞ ve diğer terör örgütleri eliyle oluşturulan ekonomik, insani ve varoluşsal tehditlerle mücadelede bölge ülkelerini büyük güçlere muhtaç hale getirerek başta Kudüs olmak üzere birçok konuda taviz vermeye zorluyor.

Kudüs meselesine en duyarlı ülke olan Türkiye, özellikle 2015 ve 2016 yıllarında büyük terör saldırılarına maruz kaldı. Bir yandan FETÖ'cü darbe girişimi diğer yandan Suriye ve Irak özelinde yaşanan gelişmeler Türkiye'yi ciddi anlamda meşgul etti. Buna rağmen Ankara, bağımsız ve geleneksel politikalarından vaz geçmiş değil. Özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Kudüs hassasiyeti, son gelişmelerle ilgili olarak ciddi tepkiler verebileceğini gösteriyor. İlk olarak Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ, daha sonra bizzat Erdoğan'ın sekreteri İbrahim Kalın sosyal medya üzerinden karara tepki gösterdi. Kalın: "ABD'nin Kudüs'ü başkent olarak tanıyacağı haberleri endişe verici. Bu, Kudüs'ün dinî ve tarihî statüsüne, uluslararası anlaşmalara ve BM kararlarına tamamen aykırı. ABD yönetiminin bu hatayı yapmayacağını umuyoruz." diyerek Türkiye'nin bu konudaki hassasiyetini ve kararlılığını ifade etti.

Ortadoğu'da son dört-beş ayda o kadar hızlı ve baş döndürücü olaylar yaşandı ki, bölge yeni bir konjonktürde başka bir kaosa sürüklendi. Bu yeni konjonktürde Türkiye giderek ABD politikalarından uzaklaşırken İran ve Rusya ile yakınlaştı. Diğer yandan ABD, bölgede en sadık müttefiki Birleşik Arap Emirlikleri ile yeni bir Arap koalisyonu kurma peşinde. Söz konusu bu denklemde en çarpıcı ve önemli gelişme ise Körfez ülkeleri ile İsrail arasında geliştirilen ilişkiler oldu. Yeni Suudi Arabistan Veliaht Prensi Muhammed b. Selman, kişisel gücünü pekiştirmek için İsrail ile yakınlaşma ihtiyacı duyuyor. Yemen savaşındaki çıkmaz ve başta Katar meselesi olmak üzere sıkışan Suudi yönetimi, güveneceği en önemli güçlerden biri olarak İsrail'i görüyor. Özellikle Yemen meselesinden dolayı teritoryal bir krize giren Krallık, hiç olmadığı kadar güçlü müttefiklere muhtaç. Bu ihtiyacını da bir nebze İsrail ile karşılayabileceğini düşünüyor. Ayrıca Suud yönetimi, İsrail'i İran'a karşı da kullanabileceğine inanıyor.

Son olarak Suudi Arabistan müftüsünün İsrail'le savaşın haram olduğu, Hamas'ın terör örgütü olduğu, İran ve Hizbullah'a karşı İsrail'le iş birliği yapılabileceği yönündeki açıklamaları, İsrail tarafından memnuniyetle karşılandı. Bütün bunların üzerine Muhammed b. Selman'ın gizlice İsrail'i ziyaret ettiği iddiaları da Kudüs'ün geleceğini ciddi anlamda etkileme potansiyeline sahip gelişmelerden biri oldu. Üstelik son haftalarda çıkan haberler arasında Muhammed b. Selman'ın Mahmud Abbas'ı Trump'ın yeni Filistin planını kabule zorladığı da yer aldı.
Diğer taraftan son zamanlarda Körfez ülkelerindeki bazı fikir adamı ve gazetecilerin Kudüs ve Filistin ile ilgili sözleri de Suudi Arabistan'ın politika değişikliğine dair önemli ipuçları veriyor. Kuveytli yazar Abdullah el-Hadlak'ın katıldığı bir televizyon programında; "İsrail aslında bizim dostumuz. Filistin İsrail'in hakkıdır. Arap-İsrail-ABD ittifakını destekliyorum." sözleri; yine aynı tarihlerde başka bir yazar ve iş adamı olan Birleşik Arap Emirlikleri'nden Halef Ahmed el-Habtur'un; "İran'a karşı savaşmak için İsrail'le birlik olmalıyız ve her iki taraf da Filistin ile ilgili makul bir çözüm bulmalı." ifadeleri, Arap cephesindeki gelişmelere dair önemli ipuçları veriyor.

Arap toplumu açısından bir tabu olan Kudüs konusunda, geçtiğimiz günlerde sosyal medyada yer alan "Riyad Kudüs'ten daha önemli" şeklindeki *hashtag*ler, söz konusu kamuoyu çalışmaların ne kadar ilerlediğini göstermesi açısından ayrıca önemli.
Tüm bu gelişmelere rağmen Suudi Arabistan'ın salı günü ABD'nin Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımasına karşı olduklarına dair yaptığı açıklama, başta Suudi Arabistan'ın iç dengeleri olmak üzere bölgesel konjonktürün bu tür büyük tavizlere hazır olmadığını ve Müslüman Suudi toplumun ciddi tepkisinden endişe edildiğini de gösteriyor. Körfez ülkeleri açısından kabul edilebilir gelişmeler olarak kamuoyuna yansıyan bu durumun başta Ürdün olmak üzere Mısır ve diğer Arap ülkeleri için önemli sonuçları olacağı ise muhakkak.

Son gelişmelere Türkiye ile birlikte en ciddi tepki vermesi beklenen ülkeler arasında Ürdün geliyor. Bu noktada Trump, başta Ürdün Kralı Abdullah olmak üzere bölgesel liderlerden aldığı uyarıyı dikkate almak zorunda. Zira Batı'nın önemli bir müttefiki olan ve istikrarlı yapısıyla tanınan Ürdün, bu durumda ciddi bir istikrarsızlığa sürüklenebilir; ülkedeki milyonlarca Filistinlinin tepkisini çekecek bu karar, önlenemez sonuçlar doğurabilir. Diğer yandan yine Batı'nın desteklediği ve büyük yatırım yaptığı Sisi yönetimindeki Mısır da büyük bir şiddet sarmalına girme potansiyeline sahip ülkelerden biri. Zira hem Mısır hem de Ürdün, İsrail'in istikrarı açısından son derece önemli. Ancak Trump'ın kararının ilk önce bu iki ülkede ciddi ayaklanma ve protestolara yol açacağını tahmin etmek hiç de güç değil.
Ayrıca bu kararın ABD'nin Ortadoğu'da zayıflayan varlığını daha da zayıflatacağını ve bölgede çok büyük hasarlara yol açacağını söylemek de abartı olmayacaktır. İslam dünyası, bu noktada ne bölgedeki İslam ülkelerinin varoluşsal krizleri ne de *Flynn Davası* ile ilgili gelişmelere odaklanmalıdır; bunlar yerine Kudüs ile ilgili adil ve makul çözüme odaklanmalı, tavrını bundan yana almalıdır.

İslam Dünyasından Ciddi Tepki Bekleniyor
Trump'ın kararına Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın yanında Filistin'deki gruplar da tepki gösterdi. Hamas, Fetih, İslami Cihad, demokratlar, liberaller ve milliyetçi Filistinliler de karara şiddetle karşı çıktı. İslam ülkelerinden yapılan resmî açıklamalar yanında İslam dünyasının köklü kurum ve kuruluşları da karara tepki gösterdi. Başta İslam İşbirliği Teşkilatı olmak üzere Arap Birliği, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, El-Ezher, Dünya İslam Alimleri Birliği ve birçok kurumun ABD'nin kararını kabul edilemez olarak tanımlaması, elbette İslam dünyası ile İsrail ve ABD ilişkilerinde uzun vadede çok önemli etkilere sebep olacaktır. El-Ezher'in Şeyhi Ahmed Tayyib söz konusu karar için, "Batı için cehennemin kapılarını açacak" diyerek ciddi bir uyarıda bulundu.

İslam Dünyasının Tepkisi Aidiyetin Tescilidir
Bununla birlikte her halükârda İslam dünyası ülkelerinin yüksek sesle Kudüs meselesini müdafaa etmeleri, gelecekteki hukuki ve siyasi haklar açısından tarihe not düşen önemli veriler olacaktır.

Dünyadan Tepkiler
Trump'ın kararından en başta ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson'ın rahatsız olduğu ifade ediliyor. Yeni bir

intifadaya ve bölgesel karmaşaya yol açacak bu gelişmeye karşı uyarılan ve kararını değiştirmesi için baskı yapılan Trump'ın bu uyarıları dikkate almadığı görülüyor. Ayrıca *Brookings*'in açıkladığı bir ankete göre Amerikan vatandaşlarının %63'ü de büyükelçiliğin taşınması fikrine karşı.

Trump'ın kararına bütün dünya muhalefet ederken böylesi bir kararın ABD'nin AB ülkeleri ile iyice ortaya çıkan gerginliğinin de bir tezahürü olduğunu belirtmek gerekir. Zira Kudüs'ü sadece Müslümanlar değil, Hristiyanlar da Hz. İsa'nın doğum yeri olmasından ötürü kutsal görüyor. Bu yönüyle bakıldığında Trump'ın kararını Hristiyan dünyasına karşı atılmış bir adım olarak da görmek mümkün. Ayrıca sembolik de olsa bu karar; başta BM olmak üzere uluslararası sistemin kurallarının yavaş yavaş eskidiğinin ve artık önlenemez bir şekilde tamamen anlamsız hale geldiğinin de bir kanıtı.
Ancak bütün bu uyarı ve ikazlara rağmen Trump'ın kararı, Ortadoğu'daki barış sürecini olumsuz etkileyecektir. ABD'nin Filistin meselesinde artık tarafsız olmadığını ve söz konusu görüşmelerde kolaylaştırıcı rolünü büyük ölçüde yitirdiğini de belirtmek gerekir.

Çok açık bir şekilde bütün dünyanın karşı çıkmasına rağmen Trump'ın bu ısrarının, ABD'nin dış politikasında da ciddi etkileri olacağı açıktır. Zira tüm dünyayı karşısına alma pahasına ABD'nin bu hukuk dışı ve ferdî çıkışı, başta müttefikleri nezdinde olmak üzere, dünyadaki konumunu etkileyecektir. Küçük bir zümreyi memnun etme adına bütün dünyayı karşısına almanın ABD için uzun vadede önemli sonuçlar doğuracağı muhakkaktır.

Neler Yapılmalıdır
BM nezdinde, başta İslam ülkeleri olmak üzere Filistin'i destekleyen ülkelerle birlikte ciddi bir karar çıkarılmalıdır.
İslam İşbirliği Teşkilatı'nı toplayarak Müslümanların ortak tepkisini ve kararlılığını yansıtan bir mesaj verilmelidir.
İslam dünyasındaki sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere halkların katılımıyla aktif sivil protestolar gerçekleştirilmelidir.
Başkenti Kudüs olan Filistin devletinin tanınması için bu gelişme diğer ülkeleri ikna etmek adına fırsata dönüştürülmelidir.
Her zaman adalet ve hukuk çerçevesinde mücadele verilmelidir.
Kudüs'e ziyaretler arttırılmalı ve asla boş bırakılmamalıdır.
Kudüs'e maddi ve manevi olarak yardım edilmelidir.
Kudüs ve Filistin okumaları arttırılmalıdır.